

ПРОБЛЕМИ ТА ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

ВАСИЛЬЦІВ Тарас

доктор економічних наук, професор,
ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України»
<https://orcid.org/0000-0002-2889-6924>
e-mail: tgvas77@ukr.net

МИКИТИН Олег

кандидат економічних наук., доцент
Національний університет «Львівська політехніка»
<https://orcid.org/0000-0001-9016-6757>
e-mail: Oleh.Z.Mykytyn@lpnu.ua

У статті акцентовано на потенціалі розвитку туризму в Україні. Вказано на проблемні аспекти та перешкоди становлення і ефективного функціонування туристичного комплексу країни та її регіонів. На таких засадах метою дослідження визначено виявлення проблемних аспектів та обґрунтування пріоритетних напрямів державної політики розвитку туристичного комплексу України. Визначено засоби та інструментарій державної політики стимулювання процесів побудови туристичних комплексів як систем. Визначено механізми та засоби державного регулювання, впровадження яких дозволить наростити обсяги пропозиції туристичних послуг, збільшити туристичні потоки та зростити частку туризму у ВВП, прискорити за рахунок туризму місцевий економічний та соціальний розвиток, покращити якість життя місцевого населення.

Ключові слова: туризм, туристичний комплекс, державне регулювання, розвиток, регіон, державна політика, інструменти, засоби.

PROBLEMS AND PRIORITIES OF THE DEVELOPMENT OF THE TOURIST COMPLEX OF UKRAINE

VASYLTSIV Taras

State University "Institute of Regional Studies named after M. I. Dolishnyi National Academy of Sciences of Ukraine"

MYKYTYN Oleh

National University «Lviv Politechnik»

The article focuses on the potential of tourism development in Ukraine. Problematic aspects and obstacles to the formation and effective functioning of the tourist complex of the country and its regions are indicated. Based on these principles, the purpose of the study is to identify problematic aspects and justify the priority directions of the state policy for the development of the tourist complex of Ukraine. The directions and instruments of the state policy of stimulating the processes of building tourist complexes as systems have been determined. Mechanisms and means of state regulation have been identified, the implementation of which will allow to increase the volume of tourist services, increase tourist flows and increase the share of tourism in GDP, accelerate local economic and social development due to tourism, and improve the quality of life of the local population. It is shown that the state policy in the field of tourism should be built on the basis of the consolidation of all interested forces in different forms, under different conditions and with different goals. Based on the analysis, it was determined that the principles of modern tourism policy of Ukraine should be decentralization, delegation of powers to local self-government bodies, support of local initiatives, development of all forms of social tourism, the principle of comprehensive cooperation between the authorities, territorial communities and entrepreneurs in the field of tourism. It was concluded that the most widespread in the tourist complex are such direct means of state regulation as state registration, accreditation, licensing, provision of other documents of a permissive nature, technical regulation (certification and standardization), sanctions, legislative regulation of tourist activity and its external environment, creation and arrangement of special tourist zones and direct financing of development of tourist infrastructure facilities.

Key words: tourism, tourist complex, state regulation, development, region, state policy, tools, means.

ВАСИЛЬЦІВ, Т., & МИКИТИН, О. (2024). ПРОБЛЕМИ ТА ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ. *Development Service Industry Management*, (1), 289–293. [https://doi.org/10.31891/dsim-2024-5\(42\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2024-5(42))

VASYLTSIV, T., & MYKYTYN, O. (2024). PROBLEMS AND PRIORITIES OF THE DEVELOPMENT OF THE TOURIST COMPLEX OF UKRAINE. *Development Service Industry Management*, (1), 289–293. [https://doi.org/10.31891/dsim-2024-5\(42\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2024-5(42))

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Україна та її регіони мають значний туристичний потенціал, який реалізовано лише на незначному рівні. Зміна ситуації на краще потребує реалізації більш активної державної політики спершу формування, а надалі – розвитку туристичного комплексу. Наявність сприятливих умов для розвитку туристично-

рекреаційної сфери, якими володіє Україна, не означає автоматичного успішного та ефективного функціонування її об'єктів у ситуації критичної воєнної та економічної нестабільності жорсткої конкуренції на міжнародному та регіональному ринках туристичних послуг. Для того, щоб залучити у цю сферу достатню кількість клієнтів та необхідні інвестиційні ресурси необхідно активно просувати її можливості та потенціал розвитку, розвиваючи рекламну і промоційну діяльність.

Таким чином, актуалізується завдання державної політики розвитку туристичного комплексу країни засобами створення сучасних рекламних продуктів та представлення їх потенційним споживачам туристичних послуг з метою просування інтересів місцевого туристичного бізнесу як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, а також популяризації туристичного потенціалу України загалом і в розрізі окремих туристичних дестинацій. Основними індикаторами успіху в досягненні цієї мети мають стати збільшення обсягів залучених прямих іноземних і капітальних інвестицій у розвиток туристично-рекреаційної сфери, збільшення чисельності зайнятих працівників у секторі туризму, збільшення обсягу надходжень до бюджетів різних рівнів від туристично-рекреаційної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Різним і теоретичним і прикладним аспектам дослідження проблем становлення і розвитку туризму присвячені результати досліджень Т. Васильціва, Р. Лупака, В. Васильціва [2,с.161-172;11,с.117-123], Л. Божка [3,с.3-9], С. Домбровської [6,с.39-43], О. Мельниченко [8,с.22-34] та ін. науковців.

Диференційовані практичні засоби в частині створення туристичних підприємств, забезпечення їх розвитку аналізуються в публікаціях Р. Лупака [7,с.189-194], П. Пуцентейла [10,с.255-262] та ін. дослідників.

Практики публічно-приватного партнерства влади і місцевого населення відносно створення та розвитку суб'єктів приватного туристичного бізнесу стали предметом наукових пошукувань А. Голода [4,с.70-74], С. Гуткевич [5,с.120-125], А. Орхіменка [9,с.160-167] та ін. вчених.

Разом із тим, сучасні реалії, пов'язані зі війною та її наслідками, істотно ускладнили середовище як ведення туристичного бізнесу, так і реалізації потенціалу туристичного комплексу України, що обумовлює потребу в подальших пошукуваннях відносно обґрунтування дієвих інструментів і засобів державної політики стимулювання розвитку туристичного комплексу України. Основні стратегічні напрями розвитку вітчизняного туристичного комплексу повинні насамперед враховувати ті конкурентні переваги, які вже сьогодні дозволяють формувати економічну спеціалізацію відповідно до наявного природно-ресурсного, кадрового та інституційно-організаційного потенціалу. Відтак першочергового значення слід надавати подальшому розвитку туризму та рекреації, які забезпечують значний рівень зайнятості населення, а також сприяють збільшенню надходжень до бюджетів різних рівнів і нарощуванню підприємницького потенціалу на місцевому рівні.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття

Складні умови економічної турбулентності вимагають нових підходів до дослідження та обґрунтування методико-прикладних засобів забезпечення розвитку туристичного комплексу України.

Формулювання цілей статті

Метою статті є виявлення проблемних аспектів та обґрунтування пріоритетних напрямів державної політики розвитку туристичного комплексу України.

Виклад основного матеріалу

Як показує досвід економічно розвинених країн, які попри спеціалізацію на розвитку реального сектору економіки, зокрема промислового виробництва, мають й ресурсний потенціал розвитку туризму, інвестиції в цей вид економічної діяльності, а також продумана державна політика підтримки і стимулювання його розвитку, здатні забезпечити значні синергетичні ефекти у вигляді зростання зайнятості, розвитку дрібного туристичного бізнесу і стримування зовнішньої трудової міграції населення, ефективного використання менш економічно і промислово розвинених територій, покращення їх інвестиційної привабливості, зростання обсягів ВВП, розвитку суміжних з туризмом галузей (торгівля, транспорт і зв'язок, будівництво, сільське господарство, харчова промисловість, споживчі послуги, банківський сектор, страховий бізнес і т. ін.). Таким чином, становлення потужного туристичного комплексу здатне сформувати окремий сектор економіки, що забезпечує зростання і макроекономічну стабілізацію країни, що безпосередньо позначається на формуванні фінансово та макроекономічної стійкості держави – основ її економічної безпеки.

Як відомо, в Україні наявний достатній потенціал для того, аби це стратегічне завдання було вирішене і реалізоване, адже країна володіє необхідними та унікальними ресурсами, які формують передумови для ефективного та масштабного розвитку і підприємств, і туристичної сфери загалом. Йдеться про вигідне географічне розташування, сприятливий клімат, різноманітний рельєф, унікальне поєднання природно-рекреаційних ресурсів та культурно-історичної спадщини, санаторно-курортну базу, гостинність, відкритість країни (відносно сприятливий візовий режим для іноземних туристів). Ці та інші переваги формують гарні передумови для нарощування та ефективного використання економічного потенціалу

туристичного комплексу, особливо в низці регіонів держави, де відповідне природно-кліматичне, ландшафтне, ресурсне, історико-культурне та інше середовище найбільш вигідне та придатне.

Натомість, туристичний комплекс України на сьогодні не реалізує в повній мірі властивих йому функцій і завдань. Йдеться про малий внесок у економіку, а також реалізацію завдань розвитку людського та трудового потенціалу (як основи інтелектуально-кадрового ресурсу національного виробництва в аспектах здоров'я, якості й тривалості життя, працездатних характеристик, спеціалізованої професійної освіти), недостатність контролю відновлення природних ресурсів, культурної спадщини, низьку інноваційність туристичного продукту.

Спостерігається зменшення чисельності суб'єктів туристичного бізнесу, скорочення зайнятості в туристичній індустрії, зменшення кількості обслуговуваних туристів, зокрема іноземців та в рамках внутрішнього туризму, незбалансованість структури форм і видів туризму, реалізації потенціалу територій та туристично-рекреаційних об'єктів.

Для подолання вказаних недоліків слід реалізувати більш проактивну державну політику, зорієнтовану на досягнення наступних завдань (рис. 1).

З-поміж заходів орієнтованих на підвищення ефективності використання наявного туристично-рекреаційного потенціалу, потрібно виділити модернізацію інфраструктури ринку туристичних послуг. Для цього регіональним і місцевим органам влади необхідно, насамперед, забезпечити підвищення рівня технологічної оснащеності об'єктів туристичної інфраструктури сучасними засобами зв'язку, що дозволить поліпшити координацію їх діяльності між собою та з іншими сервісними службами, а також здійснювати продаж послуг і взаємодію з потенційними клієнтами в онлайн-режимі.

Важливого значення набуває поліпшення стану доріг і створення транспортно-логістичних центрів, орієнтованих на обслуговування великої кількості туристів, забезпечення доїзду клієнтів до туристичних об'єктів у різних погодних умовах, технічне переоснащення діючих витягів, забезпечення сучасними транспортними і технічними засобами рятуково-допоміжних і безпекових служб, налагодження системної взаємодії з регіональними туристичними операторами, які працюють на загальнодержавному і транскордонному туристичних ринках.

Рис. 1. Провідні елементи державної політики розвитку туристичного комплексу України

Джерело: авторська розробка.

Важливими складовими модернізації туризму є удосконалення елементів фінансової інфраструктури, зокрема створення можливостей для безготівкових розрахунків туристів при отриманні послуг, поліпшення їх доступу до отримання кредитних ресурсів, забезпечення якісними страховими продуктами тощо.

Іншим інструментом розвитку туристичного комплексу є диверсифікація туристичної діяльності в цілях збільшення кількості туристичних продуктів, які пропонуються потенційним клієнтам. Відповідна

диверсифікація має здійснюватись шляхом адаптації сучасних форм розвитку туристично-рекреаційної діяльності, які набули свого поширення у країнах-членах ЄС та інших передових державах світу. Передусім це стосується культурно-пізнавального, екологічного, ділового, молодіжного, пригостинського, лісового, велосипедного, екстремального та інших видів туризму.

Досягнення вказаного завдання передбачає інтенсифікацію навчально-освітньої діяльності в середовищі надавачів туристично-рекреаційних послуг, а також з потенційними учасниками туристичного ринку з числа внутрішніх і закордонних інвесторів, трудових мігрантів, компаній і фірм, що працюють у суміжних сферах економічної діяльності.

Ефективна державна політика у цьому керунку дозволить забезпечити зростання зайнятості та заробітної плати у сфері туристично-рекреаційної діяльності, збільшення обсягів надходжень до бюджетів різних рівнів від туристично-рекреаційної діяльності, а також кількості туристів, які відвідують туристичні дестинації України.

Залучення іноземних інвестицій у сферу туризму та рекреації є вагомим засобом підвищення ефективності використання наявного туристично-рекреаційного потенціалу та модернізації інфраструктури ринку туристичних послуг України. З цією метою доцільно забезпечити активну роботу з іноземними інвесторами, як з тими, що вже діють в Україні, так і з тими, які потенційно планують брати участь в реалізації інвестиційних проєктів у туристичному комплексі нашої держави.

Першочергова увага у цьому контексті має бути приділена налагодженню тісних ділових контактів з діючими та потенційними інвесторами, проведенню інформаційно-комунікаційних заходів за їх участю, включаючи туристичні виставки та ярмарки, Інтернет-форуми, ділові зустрічі тощо.

На окрему увагу заслуговує створення постійного діалогу місцевої влади та інститутів громадянського суспільства з іноземними та вітчизняними інвесторами, які працюють у сфері туризму, налагодження постійного зворотного зв'язку між ними та органами місцевого самоврядування, формування пакету якісних інвестиційних пропозицій для потенційних інвесторів, готових вкладати кошти у туристично-рекреаційну сферу України.

Ефективна державна політика у вказаних напрямках дозволить нарощувати обсяги залучених прямих іноземних інвестицій у розвиток туристично-рекреаційної сфери, покращувати зайнятість та підвищити рівень заробітних плат у сфері туристично-рекреаційної діяльності, збільшувати обсяги надходжень до бюджетів різних рівнів від туристично-рекреаційної діяльності та нарощувати туристичні потоки у провідних дестинаціях нашої держави.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Реалізація потенціалу туристичного комплексу України не достатня. Зрозуміло, що причиною цього слугує в тому числі повномасштабна війна. Однак, варто стверджувати й про все ще недостатньо ефективну державну (зокрема регіональну та місцеву) політику в цій сфері. А саме її провідним недоліком слід вважати недостатній рівень керованості і впливу на системність та комплексність становлення і розвитку туристичного комплексу країни, її територій, туристичних дестинацій і т. п.

З метою вдосконалення державної політики розвитку туристичного комплексу України слід реалізувати такі завдання державної політики в цій сфері, як збільшення обсягів інвестування в розбудову сучасних готельно-відпочинкових комплексів, об'єктів рекреації; розвиток і модернізація туристично-відпочинкової інфраструктури та її внеску в розвиток інфраструктури країни; розширення практик міжгалузевої та міжфункціональної кооперації, співробітництва, внеску туризму в розвиток суміжних видів економічної діяльності; вплив на посилення макроекономічної, соціальної, виробничої та інших функціонально-структурних складових економічної безпеки

Цільові заходи державної політики важливо сконцентрувати навколо удосконалення систем маркетингу та просування туристичних продуктів, модернізації інфраструктури туризму, диверсифікації системи туристично-рекреаційних послуг, залучення інвестицій у розвиток та модернізацію об'єктів туристичного комплексу країни, регіонів, територій.

Перспективи подальших досліджень стосуються визначення усієї сукупності елементів механізму державної політики забезпечення розвитку та реалізації потенціалу туристичного комплексу національної економіки України та її регіонів.

Література

1. Барна М. Ю., Білецька І. М., Попадинець Н. М. [Розвиток туристичного сектора в умовах глобалізації та цифровізації економіки України](#). Вісник Сумського національного аграрного університету. 2020. № 1 (83). С. 38-44.
2. Васильців Т., Лупак Р., Васильців В. Характеристика функціональних складових економічної безпеки сектору інформаційно-комунікаційних технологій України. *Економічний дискурс*. 2017. № 1. С. 161-172.
3. Божко Л.Д. Нові напрями в туризмі як культурні наслідки глобалізації. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2015. № 4. С. 3–9. URL:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdakkkm_2015_4_3.

4. Голод А. Безпека туризму як об'єкт регіональних економічних досліджень. *Інноваційна економіка*. 2014. № 4. С. 190-194.
5. Гуткевич С.О. Привабливість Українських Карпат: сільський зелений туризм : монографія. Київ : НУХТ, 2016. 293 с.
6. Домбровська С. М., Майстро С. В. Особливості державного управління рекреаційним туризмом в Україні : монографія. Київ : Знання, 2017. 244 с.
7. Лупак Р. Л. Оцінювання формування конкурентних переваг туристичних підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2016. № 3. С. 189-194.
8. Мельниченко О.А., Величко Л.Ю. Індустрія туризму: сутність, складові, кластери, необхідність державного регулювання. *Теорія та практика державного управління*. 2015. Вип. 4. С. 3-9.
9. Охріменко А.Г. Досвід європейських країн фінансування туризму. *Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини*. 2014. № 34. С. 160–167. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Mv_2014_34_20.
10. Пуцентайло П.Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва : навчальний посібник. К. : Центр учбової літератури, 2007. 344 с.
11. Lupak R. L., Kuniyska-Iliash M. V., Vasylytsiv T. G. *Conceptual Relationships between the Systems of Ensuring the Economic Security of the State and the Implementation of the State Policy of Import Substitution. Problemy Ekonomiky*. 2017. № 2. С. 117-123.

References

1. Barna, M. Yu., Biletska, I. M., Popadynets, N. M. (2020). Development of the tourism sector in the conditions of globalization and digitalization of the economy of Ukraine. *Bulletin of the Sumy National Agrarian University*. to. 1 (83). pp. 38-44.
2. Vasylytsiv, T., Lupak, R., Vasylytsiv, V. (2017). Characteristics of functional components of economic security of the information and communication technologies sector of Ukraine. *Economic discourse*. no. 1. P. 161-172.
3. Bozhko, L.D. (2015). New directions in tourism as cultural consequences of globalization. *Bulletin of the National Academy of Management Personnel of Culture and Arts*. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdakkkm_2015_4_3.
4. Holod, A. (2014). Tourism safety as an object of regional economic research. *Innovative economy*. no. 4. pp. 190-194.
5. Gutkevich, S.O. (2016). The attractiveness of the Ukrainian Carpathians: rural green tourism : monograph. NUKHT Publishing House, Kyiv, Ukraine.
6. Dombrovska, S. M., Maistro, S. V. (2017). Peculiarities of state management of recreational tourism in Ukraine. Kyiv: Znannia. 244 p.
7. Lupak, R. L. (2016). Assessment of formation of competitive advantages of tourist enterprises. *Bulletin of the Khmelnytsky National University*, vol. 3, pp. 189-194.
8. Melnychenko, O.A., Velichko, L.Yu. (2015). The tourism industry: essence, components, clusters, the need for state regulation. *Theory and practice of public administration*. Iss. 4. pp. 3-9.
9. Okhrimenko, A.G. (2014). The experience of European countries of tourism financing. *Visnyk of Lviv National University. Series: International Relations*. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Mv_2014_34_20.
10. Punzenteilo, P.R. (2007). Economy and organization of tourism and hotel business. Center for Educational Literature, Kyiv, Ukraine.
11. Lupak, R. L., Kuniyska-Iliash, M. V., Vasylytsiv, T. G. (2017). Conceptual Relationships between the Systems of Ensuring the Economic Security of the State and the Implementation of the State Policy of Import Substitution. *Problemy Ekonomiky*. no. 2. pp. 117-123.